

פרוטוקול מס' 378

מישיבת ועדת העבודה שהתקיימה
ביום ג', ט' בחשוון תשל"ז, 2 בנובמבר 1976, שעה 13.30

נ כ ח ו:

חברי הוועדה:
ש. ארבל-אלמוזלינו - היו"ר
ח. שמעוני
מ. דרובלס
י. כהן
פ. גרופר

מוזמנים:
חה"כ י. בן-מאיר
ד. כוכבי - מנכ"ל שירות התעסוקה
ה. אדירי - עוזר לשר החקלאות

היועץ המשפטי לוועדה: י. אליאסוף

מזכיר הוועדה: י. נוריאל

ר ש מ ה: מזל כהן

סדר היום: ניצול פועלים ובני משפחותיהם במושב אשכול -
הצעת חה"כ י. בן-מאיר

ניצול פועלים ובני משפחותיהם במושב אשכול -
הצעת חה"כ י. בן-מאיר

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

אני פותחת את הישיבה ומקמת
בברכה את מר כוכבי ומר אדירי.
הנושא שעומד על סדר-היום הוא: "ניצול פועלים ובני משפחותיהם במושב
אשכול". את ההצעה העלה חה"כ בן-מאיר והכירו אפילו בדחיפותה.
הייתי מציעה שנשמע ממר אדירי על כל הנושא הזה, האם התופעה הזאת
חוסלה באשכול ואם לא, באיזה ממדים היא קיימת ואח"כ נשמע את מר כוכבי.

מ. דרובלס:

האם אנשי אשכול הוזמנו?

היו"ר ש. ארבלי:

הודענו לשר החקלאות על קשיביה הזאת
והם לקחו על עצמם להזמין את נציגי
תנועת המושבים. אתמול התקשר אלי חה"כ יגאל כהן ואמר לי שיש הפגנה
של חברים ממושב אשכול ונודע להם שמחר מתקיימת ישיבה של הוועדה וביקש
שנזמין אותם לישיבה. אמרתי לו: אני לא רוצה להזמין ישירות אף אחד,
מאחר והנציגות המוסמכת החליטה להזמין את מי שנראה לה. נשמע קודם
מה בפי נציג משרד החקלאות. אם לאחר מכן נצטרך להזמין אותם, נזמין אותם.

ה. אדירי:

בערך לפני כשנה הגיעה אלינו ידיעה
שבמושב אשכול ישנה התנחלות של
זרים, זאת אומרת, הוקמו מספר אוהלים בחצרות מתיישבים. כשבררנו את
העניין, חשבנו שיש פה עניין של החכרת קרקע. חברי המושב טענו שהם עובדים
שלהם. מכל מקום, הואיל וישיבה של גוף זר על הקרקע, זאת תריגה מחוק
ההתיישבות, כי אתגנותן זכות לזר על נחלה, שלחנו מיד התראה לישוב
והודענו להם שמכת ההתראה חייבים להפסיק בחריגה זאת ואז לא פותחים
בהליכים משפטיים. הם לא עשו מאומה ואז הטלנו סנקציות על הישוב כולו.
הסתבר שחברי הוועד היו אלה שהכניסו את הזרים.
היו"ר ש. ארבלי:
מי הם הזרים?

ה. אדירי:

בדואים ישראלים. במקביל להטלת
הסנקציות, הכינונו תיקים לבית המשפט
על חריגות מחוק ההתיישבות. התיקים היו מוכנים להגשה לבית המשפט ואז
תנועת המושבים הודיעה לנו במכתב שהם הגיעו להסדר, זאת אומרת פוטר
הוועד ומונה ועד ממונה והערבים הוצאו. בדקנו, והם אכן הוצאו.

מ. דרובלס:

שמעתי שאותו ועד ממשיך לכהן כוועד,
רק בתור ועד ממונה.

ה. אדירי:

הגיעו להסדר עם הפלגים השונים
והוועד הממונה מקובל על המושב.
יו"ר הוועד הוא נציג תנועת המושבים, יצחק נחמיה. הוא גם רכז
תנועת המושבים בנגב.

מ. דרובלס:

הוא לא איש הכפר.

ה. אדירי:

מה שמעניין אותנו זה לא אם
הוועד פועל במקום, אלא אם יש
זרים במקום ואם יש התנחלות במקום. הזרים יצאו משם ותנועת המושבים
פנתה ובקשה שלפי שעה נקפא את ההליכים המשפטיים. החלטנו לקבל בקשה
זו ואנחנו עושים את זה בכל מקרה כי גישתנו היא, אם הוועד מסדיר
עניינים, אין לנו עניין להביא לבית-המשפט. אבל החתמנו את החברים
על תצהיר. התצהיר עשוי לשמש דאיה לבית המשפט במקרה ויחרגו קעם נוספת
מחוק ההתיישבות, ובית המשפט יתייחס לזה כפעם שניה ואז העונש הרבה יותר
קשה.

ה. אדירי:

אנחנו רואים את העניין, לפי שעה, כמחוסל.

היו"ר ש. ארבלי:

מר כוכבי, תשלים לנו את התמונה ותמסור לנו איך העסיקו פועלים בעבר, איך מעסיקים היום פועלים, האם באמצעות שירות התעסוקה, על-פי החוק או לא.

ד. כוכבי:

מושב אשבול נחון לפיקוח של לשכת העבודה בנתיבות. בעבר מצאנו שם "ראיס" שהוא העסיק עשרה עובדים. קראנו אותו לדין והוא שילם קנס של אלפיים ו-600 לירות. חשבנו שה"ראיס" ייעלם על-ידי כך. לאחר זמן מה מצאנו שם ארבעה אוהלים עם המשפחות אשר עסקו בחליבת העדרים של המתיישבים. העונה של החליבה נגמרה בחודש אוגוסט ובאותו חודש הם ירדו. אלה הם בדואים משבט שעל-יד מושב שובל. יש להניח שעד חודש דצמבר לא יגיעו לשם אותם אנשים שעוסקים בחליבה, כי העונה מתחילה בחודש דצמבר. אנחנו הזהרנו והתרנו וכל מה שמאפשר החוק.

מצאנו עוד מקרה של העסקת ששה עובדים וב-15 ליולי השנה התקיים משפט והשופט פסק על העסקת ששה עובדים, אלף ו-600 לירות קנס.

היו"ר ש. ארבלי:

מה הקנסות שנקבעו בחוק שירות התעסוקה?

ד. כוכבי:

החוק נותן אפשרות לקנס על העסקת צעיר עד 100 לירות ליום לכל עובד.

עכשו יש עונה שקטה ואין שם מספר עובדים רב. ישנם בודדים אבל הם מועסקים בצורה מאורגנת. העובדים מועברים מרצועת עזה באמצעות הלשכה, גובים את השכר ומשלמים באמצעות מדור התשלומים כמקובל לגבי עובדים שמועסקים מהשטחים המןחזקים. עכשו יש בערך חמישה עובדים בסך הכל, הם באים בבוקר וחוזרים בערב. זהו המצב שקיים עכשו.

בעונה של קטיף ההדרים, אנחנו מגבירים את הפיקוח. אנחנו באים מדי פעם בפעם ובודקים אם הכל מוסדר כמקובל. הביקור האחרון התקיים אחמול ושלחו לארבעה תושבים התראות.

היו"ר ש. ארבלי:

מה מצאו בביקור?

ד. כוכבי:

מצאו שם חמישה עובדים והעסקה היא של אחד או שניים. שלחנו התראות כי אנחנו רוצים שגם העניין הזה לא יהיה מופקר.

פ. גרופר:

כמה משפחות יש שם?

ה. אדירי:

60 משפחות.

פ. גרופר:

כולם מועסקים בחקלאות?

ה. אדירי:

הבעיה היא בחליבה. הבטחנו להם הלוואות לצורך עניין זה על-מנת שלא

יחזור עניין החולבים.

מה עם השיווק הלא מסודר?

א. בן-מאיר:

נושא השיווק מעוגן בתקנון של האגודה והיא נוהגת לפי התקנון שלה. זה לא

ה. אדירי:

ענין של הממשלה והכנסת.

זה ענין של חוק.

י. בן-מאיר:

אני העליתי את הענין לא רק ולא בעיקר מנקודת המבט התעסוקתי. חוץ כדי הדברים שלי עמדתי על הבעיה של העסקת אנשים ואחזקתם. קיימת בעיה, במושבים החדשים יותר, של השתלטות קבוצות קטנות מתוך המושב על המושב, תוך הסתייעות בכל מיני אמצעים, גם באמצעים של שליטה כספית, גם באמצעים של קביעת מכסות ובמקרים מסויימים גם באלימות. התוצאה היא שציבור של אזרחים ומתיישבים נמצאים במצב קשה. היות והמושב הוא מקום קטן זה לא מגיע כל כך לידיעת הציבור. אין לאוכלוסייה במושב האמצעים להביא לידיעת הציבור את מה שקורה שם והם לא יודעים להעלות את הדברים ולבקש סעד להשתלטות הזאת. המחשבה שלי הייתה ע"י כך שאני מעלה את הנושא ומזמן את הכנסת, זה לטובת האנשים עצמם ולטובת הענין שנקרא מושב.

דרך אגב, נאמר לי ושמחתי מאד, ששר החקלאות הצטרף לכל חומרת הענין שהצגתי. כששאלתי את שר העבודה מדוע הוא משיב, כי לי נדמה ששר החקלאות צריך להשיב, הוא אמר לי: היות ובכותרת היה כתוב ענין של עבודה, לכן הוא משיב. הוסכם שהנושא ידעבר לוועדת העבודה, אבל יכול להיות שזה יותר מתאים לוועדת הכלכלה. היות וזאת ועדה זריזה שעומקת מהר בדברים, לא בקשתי ועדה אחרת ואני חושב שגם ועדה זאת יכולה להכנס למכלול הבעיות.

נקודה אחרונה - נאמר לי שיש פה בעיה של מושבי הדרום. כלומר, התופעה הזאת אופיינית לאזור מסויים בארץ. אומרים לי שבדרום יש קשר בין מושב למושב ובעיות השיווק משותפות. לגבי המושב, לפי הבנתי זאת לא בעיה של תקנון האגודה, אלא יש חוק של מועצות שיווק. אמרו לי שבדרום זאת תופעה מרוכזת ויש לה מספר רב של מושבים. לכן אני מבקש שהוועדה תסכים להרחיב את היריעה. יושב כאן נציג משרד החקלאות. הייתי מוכן לסמוך על מה שאומר נציג משרד החקלאות שהבעיה מחוסלת.

כרגע באשכול.

ה. אדירי:

אני מציע שנתעמק בנושא. למשל, בעתון צוטט מטעם המזכיר נחמקין, שהוא דווקא רואה שזאת בעיה קשה. יכול להיות שהקנס המוטל לא מרתיע. לכן אני מציע שנזמין את אנשי תנועת המושבים ואולי באותה הזדמנות אנשים מהמקום ונתעמק יותר בבעיה, אולי על ידי כך נגיע למסקנות שתעזורנה לטיפול בבעיה הזאת.

י. בן-מאיר:

אני רוצה שנבהיר לעצמנו במה דנים. לפי דעתי עלינו לדון בתופעה של העסקת עובדים שלא באמצעות שירות התעסוקה ולא על-פי החוק. עלינו גם לדון בבעיה והיא, כשמעסיקים מחוץ לחוק לא משלמים בהתאם למתחייב מאותו ענף ובבעיה אי-סדרים באגודה השיתופית אשר שייכת למשרד העבודה. אלה הנושאים שבתחום טיפולנו ולכן הזמנו לכאן את מנכ"ל שירות התעסוקה ונזמין גם את רשמ האגודות השיתופיות. כל הענין של עבודה עצמית קשור לתנועת המושבים. אם רוצים בנקודה זאת להרחיב את הדיבור, בבקשה. אבל אני בהחלט סבורה שהתופעה הזאת של העסקת עובדים לא באמצעות החוק, ומישהו התבטא: ניצול כחפיר של אותם פועלים, אם הם יהודים או ערבים,

היו"ר ש. ארבלי:

היו"ר ש. ארבלי:

שמעסיקים אותם לא בצורה נאותה ולא בהתאם לכללים המקובלים - אנחנו צריכים לבדוק את התופעה כתופעה כללית, היא קיימת בהרבה מקומות בארץ. נשאלת השאלה כיצד להלחם בה, האם החקיקה הקיימת היום, יש בה להרתיע מפני התופעה הזאת או שנצטרך ליזום דיון וחקיקה כדי להסדיר את העניין הזה, במיוחד לגבי הערבים שהרגישות שם כל כך גדולה. כל מה שנאמר בעתון ובטלוויזיה היה מביש, זה לא לכבודה של מדינת-ישראל להעסיק אנשים בצורה כזאת ולא חשוב מי שזה יהיה.

ה. אדירי:

אני חושב שכאן נאמרו דברים חשובים ע"י חה"כ בן-מאיר. אבל יש כאן עניין שנוגע למספר ועדות ומספר תוקים. הייתי מציע לדבר על התהליך. יש עניין של תהליך וזה שייך לוועדה זאת. אגב, תהליך הוא יותר מסוכן מכל דבר אחר. מתחיל תהליך לא סימפטי, אומרים: לא נורא זה יסתדר. התהליך מתחיל בתעסוקה בלתי מאורגנת כפי שהזכיר מנכ"ל שירות התעסוקה בעניין ה"ראייסים", הוא מתיישב שם ואז הוא עובר על הרבה חוקים. יש שלושה פסקי דין של בדואים אשר תובעים חברי מושבים על חזקה בתוך המושב.

י. בן-מאיר:

מה הם פסקי הדין?

ה. אדירי:

בקריית מלאכי פסק הדין היה פינוי חוך ששה שבועות פלוס פיצויים. הבדואי ערער לבית המשפט המחוזי בבאר-שבע ודרש קרקע חליפין ואמנם ניתנה קרקע חליפין והמנכ"ל טעה בעניין זה. יש משפט נוסף בבטחה, שם יש, אגב, בג"ץ נגד שר המשטרה כי שר המשטרה פינה אותם. לזק אני קורא תהליך ואני רואה אוהו תהליך של השתלטות בדואים על אדמות.

היו"ר ש. ארבלי:

נשמע, מבחינה משפטית האשאותם פועלים שבאים לעבוד יש להם חזקה על האדמות.

י. בן-מאיר:

אני אבקש דיון בוועדת הפנים בהצעה שלי. הסביר ראש מינהל מקרקעי ישראל שהבעיה היא, אם אתה לא מגלה אותו תוך יום או יומיים, אתה לא יכול לפנות אותו, ואז יש משפט בין המינהל ובינו שנמשך כמה שנים, ולאחר חמש שנים בית המשפט צריך להחליט.

היו"ר ש. ארבלי:

נקודה שלא תהיה בסמכותנו נמליץ במסקנות שרצוי שוועדת הכלכלה תדון

בנקודה זאת.

ד. כוכבי:

אני חשבת שדני רץ על אשכול, לכן הבאתי נתונים רק על אשכול. אני מוכן להרחיב ולומר, צריך להבחין בין העסקת עובדי "השטחים" לבין העסקת ערבים אזרחי המדינה. לגבי ערבים מהשטחים, הוא נותן לנו העסקה של 40 אלף ערבים. עם האטת הבניה המספר יורד. מתוך מספר זה מועסקים כ-15-500 בבניה; בחקלאות כ-3 אלפים; בתעשייה כ-15 אלף ובשירותים 6 אלפים ו-400.

המצב שנוצר הוא כזה, שבלשכות

שלנו "שטחים" יש מעט מאד פונים. אותו כח עבודה שירד מהבניה או כל מה שקשור עם זה, נגד "שטחים" עצמם וגם מעבר ל"שטחים". בין 15 ל-20 אלף ערבים נדדו לעומאן לכווית ולירדן. הפיתוח ב"שטחים" יצר אפשרויות תעסוקה נוספות גם לאנשי המקום. הם מדביקים את השכר המשתלם כאן וכך הוא לא צריך לנדוד, הוא יכול לעבוד במקום.

ד. כוכבי: במצב שנוצר, שאין פועלים, יש בכל זאת איזו טכניקה של "ראיסיים" והם מצליחים לעודד עוד כוחות עבודה שהם אינם פעילים ע"י קומבינציות שונות. הם נותנים הלוואות לראשי המשפחה מתוך הבטחה שיספקו להם את העובדים ומשלמים להם בו ביום, וכשיש צורך בבת אחת להרבה עובדים בעבודות חקלאות בעיקר וירקנות, נעזרים בכל מה שיכולים. הדבר הזה אינו כל כך קל לפיקוח. זה מפוזר בין הרבה מאד מעסיקים במושבים, בקיבוצים וכו'. על פרדסנות משתלטים, על ירקנות קשה להשתלט. כשמעסיקים ערבים מה"שטחים" יש לנו סמכות לגבות את השכר שלהם עם התנאים הסוציאליים ויש כרטיס לכל אחד. על-ידי זה אנחנו מבטיחים שלא יעשקו אותם. אין סמכות לגבות שכר בשביל ערבים או בדואים מקומיים, בין אם הם מועסקים באשכול או במקום אחר. אנחנו יכולים לפקח רק על העבודה המאורגנת על-פי החוק. ואז כמובן התפקיד נופל על האיגוד המקצועי.

דברו על אזור הנגב המערבי - שם מועסקים כיום 860 עובדים לעומת 1033 בחודש הקודם, באמצעות שירות התעסוקה. מזה מועסקים בחקלאות 316; בחעשיה 334 ובבנין 209 עובדים. המספרים האלה מעודכנים ל-27.9.1976.

באשר לעבודה הבלתי מאורגנת - הפקחים עוברים ממקום למקום. איפה שתופסים מגישים תביעות. איננו יכולים בכח להוריד, העסק לא כל כך פשוט. כדי להגיש תביעה, צריך לזהות את העובד. אם הוא לא רוצה להזדהות, צריך לקרוא לשוטר. העבודה די קשה. מה שעומד לרשותנו אנחנו מפעילים. לעתים אנחנו מורידים חוליות לפיקוח מאזורים אחרים כדי לעזור בשטחים החקלאיים.

אנחנו יודעים בערך מה הוא כח העבודה המצוי בשטחים. אנחנו מעריכים, שבנוסף לעובדים המאורגנים נמצאים כ-15 עובדים לא מאורגנים, חלקם עובדים במשק הערבי. כך שאם אני אומר שבאזור אופקים, שדרות ונתיבות יש כ-900 עד 1000 עובדים מאורגנים, אי-אפשר להניח שיש עוד אלפים עובדים לא מאורגנים. בעונה זאת זה ענין של עשרות ולא אלפים, בעונת הירקנות זה מגיע למאות. בעונת הפרדסנות יש בכוחנו להשתלט על זה.

היו"ר ש. ארבל: כאשר דנו על החוק והתיקון שנתקבל סייע למלחמה ב"ראיסיים"?

ד. כוכבי: התיקון בחוק סייע לתפוס "ראיסיים" כאשר הם מתימרים להיות מובילים. כל חודש ישנם משפטים. אני מוכן להביא ליו"ר הוועדה לעיון פסקי-דין שונים שמתבצעים במשך השנה. אני חושב שהיו כ-350 משפטים.

ה. אדירי: יש כתובת חדשה שנקראת "קבלנים לקניה" ואז זה מותר לו.

אנחנו עושים הישוב נורמטיבי כמה כח עבודה צריך לכל דונם ולפי החישובים שלנו, צריך המשק החקלאי כ-100 אלף עובדים במשך שנה כדי לעשות את העבודה. יש 45 אלף מועסקים, נשאר פער גדול.

היו"ר ש. ארבל: מי עושה את העבודה?

ה. אדירי: אם רוצים לקטוף את הירקות מי קוטף? אדם קונה "דמן" יבול בשדה ואז הוא בא וקוטף את היבול והכל מותר לו.

היו"ר ש. ארבלי:

איך חובת זיקה לשירות התעסוקה?

ה. אדירי:

אני לא יודע. כדי למנוע את התופעה הזאת, בקשנו תיקון לחוק ההתיישבות

ואנחנו מקווים שהתיקון יתקבל.

פ. גרופר:

חוק ההתיישבות וההתנחלות שאני מציע בא לחסל את כל ההפקר הזה.

י. כהן:

אני מתפלא על מר אדירי באומר שגראה לו כי העניין מסודר ודווקא

כה"כ בן-מאיר הבין שהבעיה יותר רצינית. הבעיה שישנה היום היא רק סימפטום של הבעיה המרכזית שישנה שם, והפתרון שהגיעה אליו תנועת המושבים הוא פתרון גרוע. לי יש כמה מכתבים שהעובדים חזרו לאתר חודש והם עובדים שם. לא זאת הבעיה. זה שהעובדים באו לחתנחל במקום, זה רק סוף פסוק למה שקורה שם ומה שקורה זה מעשים שלא ייעשו, לא רק במושב עובדים, אלא גם בכל חברה מתוקנת. במושב אשכול השתלטה חבורה קטנה ועשתה עוולות לעיני כל כשתנועת המושבים והמועצה האזורית, או שיודעים ומשלימים עם זה, או שלא רוצים לדעת מזה. אני חושב שהם יודעים ומשלימים עם זה, כי כך זה נוח. במושב אשכול השתלטה חמולה על אמצעי קרקע ומים ואח"כ אותה חמולה היא בוועד הכפר ואצלה עיקר הערבים שגרו בישוב. ראש החמולה הוא נציג הכפר במועצה האזורית מרחבים ומה שקורה שם זה מעשים וחריגים שלא ייעשו מבחינת התנהגותם של נבחרים ציבור. היום, במושב אשכול, חלק מהחברים עדיין מעבד חלקות קרקע לא שוות. במושב אשכול חזרו העובדים לעבודה לא מאורגנת. לא צריך שאותם אנשים שנהלו כך את העניינים, לאחר בירור, ימשיכו להיות בוועד הכפר. אלה שמשתלטים הם אנשים עשירים והם יכולים לחיות עם סנקציות. ברגע שנקטו בהליכים משפטיים הם אמרו: בואו נגיע להסדר. אותו ועד ממונה הם אותם חברים שהיו בוועד שעשה מעשים אלה. אותו נציג הוועד הוא יו"ר המועצה האזורית מרחבים.

ה. אדירי:

אבל הוא נבחר.

י. כהן:

עם כל מה שקורה שם, איני מקבל סדר כזה, מי שנבחר במושב יכול לעשות

במכסות של המדינה, באשראי של המדינה ובמועצה האזורית מה שהוא רוצה. בשביל זה אנחנו כנסת ואנחנו צריכים לחת את דעתנו לכך שלא ייעשו מעשים כאלה. אני חושב שלא פתרו את הבעיה, אלא להיפך הם עוד מקבלים פרס להמשיך במעשיהם. אם יווצרו מצבים כאלה שיאפשרו לאחד לנהל את העניינים במושב, כל התופעות החמורות יקרו שם. אני מציע לשמוע את נציגי המושב, את ועד המושב כוועד שנבחר, את המועצה האזורית ואת תנועת המושבים. אני יודע שתנועת המושבים מציעה למנות ועדת חקירה ומנעו ממנה את זה. אני מודיע לכם שאנחנו מזמינים בשבוע הבא את מזכיר ועד המושבים לוועדת הכלכלה ואנחנו לא ניתן מנוח.

היו"ר ש. ארבלי:

על העניין הזה?

י. כהן:

כולל העניין הזה. אם הוועדה רוצה לדון בכל מכלול הבעיות של

אשכול, ניחא. אם היו"ר אומרת שהנושא מצטמצם רק לעבודה שכירה באשכול, אני משוכנע שהנושא הזה הוא רק סימפטום של המצב וצריך להחליט לדון בכל מה שקורה באשכול. אם נצטמצם רק בנושא של עבודה שכירה, אני מציע להזמין את נציגי הכפר וחברים בוועד.

היו"ר ש. ארבלי:

אנחנו רק פתחנו את הדיון. כאשר נזמין את נציגי תנועת המושבים ואת נציגי הוועד הנוכחי של המושב נראה מה הן הבעיות.

י. כהן:

בקבילי הוועד הזה לא אמין.

היו"ר ש. ארבלי:

קודם כל יש נציגות מוסמכת ואותה צריך להזמין. אח"כ אם יהיה צורך, נזמין אחרים.

ד. כוכבי:

יכול חה"כ כהן להשקיף על הענין כפי שהוא רואה אותו. אבל אני בא כאן למסור אינפורמציה. אתה לא יכול להכריז כי מה שאני מדבר, זה שקר. אתה מודיע שהבדואים חזרו ואני מודיע שהם לא חזרו.

היו"ר ש. ארבלי:

חה"כ כהן, יכולה להמסר לך אינפורמציה כזאת או אחרת. אם היא בדוקה או לא, אנחנו לא יכולים לדעת. אבל צודק מר כוכבי, כאשר לצורך הדיון של היום, הוא שלח אתמול אנשים לעשות בקורת. זאת אינפורמציה הטרייה ביותר והמוסמכת ביותר ומצאו כך וכך אנשים, יכול להיות שבימים אחרים יש יותר.

מ. דרובלס:

לא זאת הבעיה.

היו"ר ש. ארבלי:

אנחנו נזמין את הגורמים הנוגעים בדבר נשמע מה בפיהם ובהתאם לזה נרחיב את הדיון בענין הזה. אני גם אזמין את נציגי האיגוד החקלאי בקשר לכל ענין החשלומים וכו'.

פ. גרופר:

אנחנו גלחנו לשני חלקים של הבעיה. איני יודע אם אנחנו נוכל בוועדה זאת למצות את החלק השני של הבעיה, כי זה ענין שדנים בו בוועדה הכלכלה והוא כל נושא התחיקה. נכון שהנושא הועלה דרך ענין מושב אשכול, אבל פה הולכים לפתוח מסכת שכולנו לא יודעים את ממדיה.

הנושא של המושבים הוא ענין הכי טהור. במשך השנים נוצרו עובדות והתנועות לא משתלטות. זה נהיה גוף יותר מדי גדול. אני יכול לתת שם אחד או שניים. למשל, במרכז הארץ, במושב "מרגליות" או "כרם מהר"ל" - לפני שבוע באה משלחת ומספרת דברים זועתיים. גם אני יכול לבוא ולומר: בואו חראו מה נעשה שם. הבעיה היא מאד קשה ומאד כבדה. אנחנו מדברים על נושא חוקי. אם מעסיקים פועלים מהארץ דרך הלשכה, לנו אין מה לומר למושבניק. בנושא של שירות התעסוקה, אני רוצה לומר לכם, אני, עבדכם הנאמן, עובד אתם בשישוף פעולה שמונה שנים. יש מבצעים לקראת הקטיף. אנחנו רצינו למסד את הענין של ה"ראיסים" שהם יביאו את הפועלים דרך לשכת העבודה. אבל בנושא של ירקות, אי-אפשר להשתלט ועוד לא השתלטו. אם נאמר שיש 3000 "ראיסים" בחודש מסויים, אני בטוח שיש עוד 3000 שלא יודעים עליהם. את הבעיה הזאת אפשר לפתור ע"י חוק.

ובקשר לחזקה - היא לא מתחילה בפועלים, זה לא נכון. החזקה מתחילה כאשר החקלאי החלש לוקח את הערבי ואומר לו: אין לי מה להשקיע, אני עושה אתך שותפות. הקרקע והמים נותן החקלאי והשותף נותן עבודה ומשאבים. אם זה נמשך שנה אחת ולאחר מכן הוא מסלק אותו, זה שום דבר. אבל אם הדבר נמשך 15 שנה, אז יש לו חזקה.

פ. גרופר: טוב שהנושא של אשכול הועלה, כי בדיון זה נחסל את התופעות האלה. אבל הייתי מציע שהוועדה תתייחס לנושא העבודה. בנושאים היוותר כבדים, ועדת הכלכלה תטפל.

י. כהן: אני אומר שהעבודה השכירה היא רק חלק קטן של העניין.

פ. גרופר: נתחיל מזה. יש לי הצעה לסדר במליאת הכנסת על כל נושא ההדרדרות החברתית התנועתית, לאו דווקא של תנועה מסויימת. הדבר מגיע לידי רציחות והצתות. אילו היה חוק בנושא של התיישבות והתנחלות בראשות של שר וזה לא היה הולך דרך התנועות שאינן יכולות להתגבר על כל העניין, היה סדר במדינה.

מ. דרובלס: אני מקבל את הודעתו של מר אדירי ממשרד החקלאות ואת הודעתו של מר כוכבי משירות התעסוקה, שמבחינת החוק הבעיה מסודרת. אבל לא זאת הבעיה. אני יודע שישנם מאות ואולי אלפים שעובדים באופן בלתי מאורגן, במקרה זה במושב אשכול. אני מקווה שהיום העניין מסודר ונקווה שהוא לא יחזור מחר. הבעיה החוקית שצייסנו לתקן היא בעית ה"ראיסים". אני חושב שרוב ההתיישבות עוברת על החוק. השאלה היא את מי תופסים. במקרה זה תפסו את מושב אשכול. כמו אשכול יכולים להיות, לפחות, 300 ישובים שעוברים על אותן עבירות.

ה. אדירי: זאת הגזמה.

מ. דרובלס: אני אומר מאות, כי אני מכיר את הבעיה, והבעיה היא רק עבודה בלתי מאורגנת. כל חקלאי רשאי להעסיק מאה עובדים בחנאי שמקבל אותם דרך לשכת העבודה, או שהוא משיג אותם בעצמו ומגיש רשימת האנשים שעובדים אצלו, הוא צריך להפריש מהשכר את התנאים הסוציאליים ואז הכל בסדר.

אני מקבל את ההודעה שמשרד החקלאות הגיע להסדר, במידה ולא יחזרו על כך, לא מגישים את התביעות. ההצעה שהועלתה לסדר, כפי ששמעתי, היא אי-סדרים שישנם במושב אשכול כולל עניין העבודה השכירה. כתוצאה מזה היו מספר מאמרים בעתונים והבעיה נהפכה לבעיה ציבורית. בעתונות נאמר שבדואים השתלטו על אמצעי ייצור של מים והם מנצלים את זה לטובתם. כמובן שלא יכולים להשתלט על זה לבד. לכן אני אומר כך: מר אדירי ומר כוכבי, מבחינתם הם בסדר. לא שמענו עדויות אחרות מה באמת הולך שם. אפשר לשמוע את זה מצד אחד מנציגי תנועת המושבים ומצד שני מאנשי הכפר עצמו. במידה ואמצעי הייצור לא חולקו באופן שווה, הם מפריים את התקנון ואת חוקי האגודה ואת זה צריך לבדוק.

באשר לבעיה החברתית הכללית, על כך אני רוצה לשמוע עדויות ישירות. שמעתי באופן פרטי מאנשים במושב אשכול על הטרור שהולך שם. אינני יודע באיזו מידה זה נכון, לכן אני רוצה לשמוע גם את הצד השני. אני חושב שאם נשמע את הצד השני, נוכל להוציא מסקנות ברורות.

ה. שמעוני:

אני מבולבל מהטענות ששמעתי. אני חשבתי שסדרו את העניינים ביניהם, והיום אני שומע טענות. איני יודע כלפי מי הטענות. אני מביין דבר אחד, אם יש תופעה כללית שהכל לא בסדר, שהתנועות בטרור, לשכת העבודה לא יכולה לבדוק, משרד החקלאות מקבל אינפורמציה לא מהימנה, יש חמולות והוועד משתלט על החמולות, אז יבואו מומחים של ההתיישבות, של צד שני ושלישי ויגידו לנו מה בסדר ומה לא בסדר. בסך הכל, המפעל ההתיישבותי הוא מפעל לתפארת. מה בכל זאת מביא אותנו לדון על אשכול? הבעיה של אשכול היתה שלקחו פועלים בדואים ושכנו אותם שם כאשר היתה סכנה שתהיה להם חזקה גם מבחינת חלוקת אמצעי הייצור וגם יביאו את משפחותיהם. זאת היתה תופעה יוצאת דופן שלא קיימת בהרבה ישובים והליה טעם לדבר עליה. התופעה הזאת, למיטב ידיעתי, ואני מקבל את התצהירים של שני הנציגים ממשרד החקלאות ושירות התעסוקה, לעת עתה חוסלה.

חה"כ כהן אומר שנותנים להם פרס. מר כוכבי אומר: תביאו לכם חולבים, אני לא יכול לספק לכם חולבים. תנועת המושבים אומרת: בואו נעזור להם, נקים מכונות חליבה כדי להתגבר על הבעיה. יש בדבר זה מידת צדק, כי בעונה מסויימת צריכים הרבה ידיים עובדות ולא יכולים לספק להם את זה.

נשארת בפניה של תופעת ההשתלטות. אם מישהו יאמר שזאת תופעה אשר קיימת רק באשכול, הוא יעשה שקר בנפשו. אם חה"כ כהן אומר חמולות, אז כל העסק מבוסס על חמולה וחצי, תוציא את החמולה, לא ישאר עסק.

י. כהן: שיהיה ועד ממונה.

ה. שמעוני: זאת דילמה של תנועת המושבים, ישובים שצריכים לנהל את עצמם וצריכים להתרגל לתופעה הזאת, אתה אומר: אני פטרוני שלך, אני אנהל אותך.

י. כהן: אם הוא עושה מעשים כאלה - כן.

ה. שמעוני: זאת דילמה קשה של תנועת המושבים אשר היא מתלבטת בה. הם אומרים: א. שזה ועד שנבחר לפני מספר חודשים. ב. מיוצגים בו שתי חמולות בהרכב מסויים. כדי שלא תהיה השתלטות של הרוב על המיעוט יבוא מישהו מבחוץ שתהיה לו סמכות וטו, אדם שמכיר את העסק והוא מקובל על כל הצדדים. איזה סדר עוד אפשר לעשות?! אינני יודע אם אנחנו ממונים על העסק הזה. העניין הזה נתון לטיפולה של תנועת המושבים ואומרת תנועת המושבים: אנחנו בנושא הזה נטפל בכל חומרת הדין, וראשי החמולות הצהירו שהם מוכנים לחלוקה מחדש של השטחים. אנחנו רוצים לקוות שהעניין יהיה בסדר. יכול להיות שכל ההסדר לא יצליח, אבל יש תקווה שזה יצליח, למה לבחוש בזה?! יכול להיות מצב שאנחנו אומרים: היות ולא בטוחים שהעסק יחזיק מעמד, בואו נשמע את הצדדים הנוגעים בדבר ונדון בזה בעוד 3-4 חודשים, נראה איך יפתרו העניינים. רצוי שהם יסתדרו ביניהם. לפי דעתי צריך לחזק הסדר כזה ולא לבחוש בו.

ה. אדירי: כל מה שקשור למכסות קרקע ומים, לא שייך לוועדה זאת. אבל אם הוזכר הנושא, אם תחליטו שנושא אשכול באופן ספציפי יתברר, ואם יתברר שבאמת יש עוות בחלוקת מכסות, ננקוט בכל האמצעים כדי שמכסת המים תחלק כחוק ומי שיפר אותו יבוא לדין.

היו"ר ש. ארבלי:

אם ענין חלוקת המכסות מביא לידי זה שאותו אדם שיש לו חלקה גדולה

מעסיק פועלים, נברר את זה פה.

ה. אדירי:

בענין התעסוקתי - לזה יש חוק. יש קשר בין המשרדים ועובדים בשיתוף פעולה. לגבי העבודות ההמוניות, אנחנו נערכים בעזרת התנועות ושירות התעסוקה. יש מטה לעבודה עברית כדי להוציא נוער לעבודה. בסך הכל החקלאים עושים את העבודות השוטפות, הם זורעים, מעבדים ומשקים. כאשר מגיעה עונת הקטיף שזאת ה"מטה" העיקרית של העבודה, צריך בבת אחת הרבה עובדים וכאן מתחילה הבעיה ואז מטשטשים התחומים ועוברים על החוק. לענין זה אנחנו מגייסים "שמיניסטים" ועובדים אשר נמצאים בחופשה. אנחנו עוסקים בזה כי אנחנו רואים בזה חלק לענין הקרקע וההתיישבות. אנחנו משלמים לתלמיד, אנחנו לא רוצים שתלמיד יבוא לנושא כלכלי ויעבוד בהתנדבות. הקימונו קרן לעבודה עברית שהתנועות שותפות לה והממשלה נותנת מתקציבים שאין לנו, הכל כדי לקדם את הנושא הזה ולא להיות תלוי בפועל הערבי המאורגן והלא מאורגן.

דובר כאן על חמולות. בעדה מסויימת

קוראים לזה חמולות ובעדה שלי קוראים לזה "משפחה". אם מדובר על מכסות קרקע ומים, שיש אפליה בין אחד לשני, או שעוקפים את החוק בצורה זאת או אחרת, אנחנו פועלים נמרצות לגבי מה שיודעים. מה שלא יודעים זה אם קרקע נמסרת מהאחד לשני, אם יש שותפות והשותפות אינה בעלות במידה שווה.

אני מודיע לכם, אנחנו מעסיקים

מודיעין אזרחי ולא מעט פעמים, בכל תנועה לרבות התנועה של השר, באזור שלו, סגרנו ישובים, הבאנו לדין ובך נמשיך לפעול. כל התנועות ללא יוצא מן הכלל נותנות גיבוי לפעולה הזאת מתוך ידיעה שהנושא הזה, השתלטות על קרקע, הוא בעוכרינו והוא נושא לאומי ממדרגה ראשונה.

יש בעיה של השתלטות על קרקעות

לא רק באשכול. הקימונו כלים חדשים לנושא זה. לצורך זה קמה הסיירת הירוקה, תפקידה לבדוק השתלטות של זרים על קרקעות ומציידים את הפיקוח של מינהל מקרקעי ישראל ואת המתכננים שלנו בחקנות קיימות שידועות לכם ובתקנות נוספות כדי שנוכל לשמור על הקרקע ועל ההתיישבות.

היו"ר ש. ארבלי:

אנחנו נברר כל נושא ונקודה שיש

להם השלכה ישירה ועקיפה על ענין

התעסוקה. לגבי מכסות, כמו שאמר חה"כ דרובלס שלאחד יש יותר ועל כן הוא נאלץ להעסיק אנשים, את זה מוכרחים לברר. לשם כך נזמין את רשם האגודות השיתופיות.

נקודה שניה לענין התנועות -

אני בטוחה שהתנועות לא רואות בעין יפה ובצורה חיובית את התופעות ששמענו כאן והן לוחמות בענין זה. אנחנו נזמין לוועדה את נציגי תנועת המושבים לצורך זה.

דבר שלישי, יש איגוד חקלאי

נשמע מהם אם יש להם קשר עם אותם מקומות חקלאיים. נשמע גם, במידה וידוע להם, על היקף הבעיה של העובדים הבלתי מאורגנים, כי להם יש קשר ישיר יותר משירות התעסוקה.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: נזמין את הוועד הממונה של אשכול.
אם לאחר מכן ירצה מישהו מהמושב
להופיע בנוסף לזה, אני לא מתנגדת שנשמע גם אותו.

דבר אחרון - על מנת לחזק את
אותה מגמה שדיבר עליה מר אדירי על עבודה עברית, אני מציעה שנזמין
לכאן את הנציגות או יו"ר של המטה.

ה. אדירי: ראובן איילנד הוא יו"ר המטה
לעבודה עברית.

היו"ר ש. ארבלי: נשמע מהנציגים של המטה לעבודה
עברית על תכניותיהם והצעותיהם
כדי להתגבר על התופעה שדברו עליה בעונות הבוערות.

תודה רבה, ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 15.20